

Снежана С. Бркић

Универзитет у Новом Саду

Правни факултет у Новом Саду

S.Brkcic@pf.uns.ac.rs

ORCID ID: 0000-0003-4569-4635

## НАЧЕЛО НЕПОСРЕДНОСТИ У СКРАЋЕНОМ КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ ПРЕМА ЗКП СРБИЈЕ ИЗ 2011. ГОДИНЕ\*

(Први део: структурални и модалитетни сегмент непосредности)

**Сажетак:** Предмет нашег истраживања је начело непосредности у скраћеном кривичном поступку према ЗКП Србије из 2011. године. У овом чланку објављени су резултати првог дела истраживања, у коме је вршена анализа структуралног и модалитетног семенца начела непосредности. Структурални семенци описују се у чл. 419, ст. 1 ЗКП и он подразумева да суд може засновати пресуду само на доказима који су изведени на главном претресу. То правило важи без изузетка, како у општој кривичној процесној форми, тако и у скраћеном поступку.

Модалитетни семенци непосредности садржи императив за непосредним извођењем доказа на главном претресу. У скраћеном поступку сходно се примењују одредбе опште кривичног поступка, како у погледу основног правила, тако и у погледу допустивих изузетака од овег семента. То подразумева извесна прилагођавања, тако да одлуку о посредном начину извођења доказа не доноси судече веће, него судија појединач. Осим тога, одредба чл. 404 ЗКП, која предвиђа могућност извођења доказа изван главне претреса, представља одступање од модалитетног семента непосредности у општем поступку, али не и у скраћеном поступку, управо због тога што ће радње предузима судија појединач.

Најкрутније одступање од правила о непосредном извођењу доказа налази се у одредби чл. 406 ЗКП. Због изједначења несудских и судских доказа,

---

\* Овај рад је настао у оквиру пројекта Правног факултета у Новом Саду „Правна традиција и нови правни изазови“.

она дойриноси још радикалнијем извийојерењу модалићейној асйекйа на-  
чела нейосредносџи. Сисйемайским йумачењем одредаба ЗКП долазимо до  
закључка да слична ойасносй йреливања доказној майеријала из йредисйражној  
йосйуука у йлавни йосйууак йосйоји и у скраћеној йроцедури, без обзира  
щйо у њој изосйаје фаза исйраје.

**Кључне речи:** *начело нейосредносџи, скраћени йосйууак, нейосредно  
извођење доказа, уйознавање са садржином зайисника о исказима.*

## 1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

1. Кривично процесно право Србије развија се у знаку продубљене про-  
цесне диференцијације, коју карактерише упоредо постојање више различитих  
врста кривичних поступака. То значи да је напуштен концепт униформног  
кривичног суђења које би увек исто изгледало независно од тога коме се и  
за шта суди. Умножавање кривичнопроцесних форми<sup>1</sup> оправдавају начелни,  
историјски и, изнад свега, прагматички разлози.<sup>2</sup> Тако, поред општег кривич-  
ног поступка, постоји и више посебних кривичнопроцесних форми, које  
карактерише специфичан основ и специфична процесна структура.<sup>3</sup> Специ-  
фичан основ посебне процесне форме представља одлучујући разлог њеног  
креирања, којег можемо тражити у особеностима процесног објекта, проце-  
сног субјекта или кривичне санкције.<sup>4</sup> Специфична процесна структура  
подразумева одступања од традиционалне деобе општег кривичног поступка  
на одговарајуће стадијуме и фазе, при чему долази до изостављања, дода-  
вања или битне модификације појединих фаза поступка.<sup>5</sup>

Посебан значај имају упрошћене процесне форме, које почивају на из-  
остављању појединих процесних фаза или стадијума, када то оправдавају  
мала тежина кривичног дела, довољност доказне грађе или карактеристично

---

<sup>1</sup> Ако је кривични поступак основни појам општег дела кривичног процесног права, онда би кривичнопроцесна форма била изведен и њему субординиран, посебан појам у оквиру посебног дела кривичног процесног права. Ми је користимо као ознаку за препозна-  
тљиви начин обликовања кривичнопроцесног односа, а у том смислу одређујући су основ-  
ни процесни елементи (процесни субјекти, процесне функције, објекат процеса, услови и  
циљеви процеса). Док основни појам (кривични поступак) одговара на питање шта, посебан  
појам (кривичнопроцесна форма) одговара на питање како (Снежана Бркић, *Кривично йро-  
цесно йраво II*, Нови Сад 2010, 4-6).

<sup>2</sup> Снежана Циглер, „Кривични поступак и диференцијација процесних форми“, *Правни  
живој* 9/1998, 601.

<sup>3</sup> Snežana Brkić, *Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme*, Novi Sad  
2004, 144.

<sup>4</sup> Снежана Бркић, *Кривично йроцесно йраво II*, Нови Сад 2016, 12-14.

<sup>5</sup> С. Бркић (2010), 17.

(консензуално) понашање процесних субјеката.<sup>6</sup> Установљавање таквих поступака оправдавају разлози процесне економије, који налажу максимално остваривање циљева процеса са минимумом ресурса.<sup>7</sup> Упрошћавање поступка најчешће почива на три истовремена процеса: скраћивању (изостанку појединих процесних фаза), убрзању (предвиђању краћих процесних рокова) и деформализацији поступка (изостављању непотребних формалности и гаранција).<sup>8</sup> При томе треба имати у виду да принцип економичности не сме да буде апсолутизован на штету постизања непосредног циља кривичног поступка (правилна примена кривичног материјалног права), јер је најнеекономичнији онај поступак у коме је судска одлука укинута у поступку по правним лековима.

Упрошћене процесне форме законодавац обликује у складу са принципом размене „једноставно (форма поступка) за једноставно (предмет суђења)“. Тиме се постижу двоструки ефекти: бржи и економичнији упрошћени поступци за лакша и једноставнија кривична дела, с једне стране, и истовремено ослобађање временских, кадровских и материјалних ресурса, који се у оквиру истог суда могу ставити на располагање за квалитетније и одговорније суђење тежих и, у чињеничном и доказном смислу, сложенијих предмета, с друге стране.

Важеће кривично процесно право Србије познаје седам посебних кривичнопроцесних форми: скраћени поступак, рочиште за изрицање кривичне санкције, поступак непосредног оптужења, поступак за кривична дела оптуженог откривена на главном претресу, поступак споразумевања о признању кривичног дела, малолетнички поступак и поступак за изрицање мера безбедности обавезног психијатријског лечења.<sup>9</sup> Последња два наведена процесна модалитета нису установљена са циљем упрошћавања кривичне процедуре, него са циљем бољег прилагођавања процесном субјекту (малолетнику), односно кривичној санкцији (мери безбедности психијатријског карактера).

2. Посебно захвалан метод у обликовању упрошћених кривичнопроцесних форми представљају одступања од консеквентног спровођења доминантних кривичнопроцесних начела.<sup>10</sup> У фокусу нашег истраживања је анализа

<sup>6</sup> S. Brkić (2004), 165 и даље.

<sup>7</sup> Ресурси у кривичном правосудју могу се рашчланити на време, кадар и материјална средства.

<sup>8</sup> S. Brkić (2004), 166; Snežana Brkić, “Rationalization of criminal procedure and differentiation of procedural forms”, u: *Bizonyitékok Tiszteletkötet Tremmel Florian Egyetemi Tanar 65. Születésnapjára* (Ed. Fenyvesi Csaba, Herke Csingar, Meszaros Bence), Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pecs Publicata 139, Pecs 2006, 99.

<sup>9</sup> С. Бркић (2016), 209; Снежана Бркић, „Класификација процесних форми у кривичном процесном праву Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 3/2010, 278.

<sup>10</sup> Тихомир Васиљевић, „Значај брзине и узроци спорости кривичног судског поступка“, *Архив за правне и друшћивене науке* 2/1941, 96; S. Brkić (2004), 258-281; Војислав Ђурђић,

једног од тих начела – начела непосредности у контексту скраћеног кривичног поступка према Законик о кривичном поступку Србије из 2011. године.<sup>11</sup> Овако конципиран предмет обраде условио је и одговарајућа ограничења у методолошком смислу. Наиме, у овом раду ослонићемо се превасходно на употребу општих логичких метода и позитивноправног метода, а делимично и историјскоправног метода. Упоредноправно посматрање начела непосредности у упрошћеним кривичнопроцесним формама оставићемо за неку другу прилику.

Ово истраживање има неколико циљева: (1) утврђивање садржине и обима начела непосредности у скраћеном кривичном поступку у важећем српском праву; (2) препознавање сегмената начела непосредности у скраћеном поступку, код којих су присутна ограничења тога начела; (3) упоређивање одступања од начела непосредности у скраћеном поступку у односу на општу кривичнопроцесну форму; (4) преиспитивање легитимности ограничења начела непосредности у скраћеном поступку.

У овом истраживању пошли смо од неколико хипотеза: (1) дејство начела непосредности је различито у зависности од врсте кривичнопроцесне форме; (2) у скраћеном поступку су већа ограничења начела непосредности него у општем кривичном поступку; (3) највећа ограничења начела непосредности у скраћеном поступку везана су за омогућавање држања главног претреса у одсуству странака; (4) највећа подршка реализацији начела непосредности у скраћеном поступку везана је за обезбеђивање континуитета и концентрације процесних радњи.

Због обимности прикупљене грађе и постављених циљева, резултате овог истраживања објавићемо у два дела. Предмет овог чланка је први део тог истраживања. У њему су дата неопходна уводна и општа разматрања битна за разумевање централне теме: дефинисани су циљеви и методи истраживања; постављене хипотезе и дате претходне напомене о појму и битним обележјима начела непосредности, сједне стране и скраћеног поступка, с друге стране, У погледу централне теме рада, анализирани су структурални и модалитетни сегмент начела непосредности у скраћеном поступку. У другом делу истраживања бавићемо се проблематиком персоналног и временског сегмента начела непосредности у скраћеном поступку. Дакако да ће провера свих постављених хипотеза и извођење коначних закључака бити могући тек по завршетку целог истраживања.

---

„Преуређење основних начела кривичног поступка и упрошћене процесне форме“, *Правна ријеч* 56/2018, 311.

<sup>11</sup> Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука Уставног суда и 62/2021 – одлука Уставног суда.

## 2. ПРЕТХОДНЕ НАПОМЕНЕ

Пре него што се упустимо у обраду ове сложене проблематике, потребно је да направимо сумарни осврт на две појмовне категорије исказане у наслову овог рада. Најпре ће бити реч о појму, садржини и битним обележјима начела непосредности у кривичном поступку, а потом о основним карактеристикама скраћеног поступка као посебне кривичнопроцесне форме. Како смо се поменутих установама већ бавили у свом досадашњем раду,<sup>12</sup> овде ћемо изнети само нека наша најбитнија ранија запажања о њиховом значају, свесно се одричући потребе за њиховом свеобухватном обрадом у контексту теме овог рада.

### 2.1. О појму и битним обележјима начела непосредности

1. У процесној литератури је уобичајено да се начело непосредности везује за начин извођења и оцене доказа на главном претресу.<sup>13</sup> То значи да је суштина овог начела у непосредном предузимању свих радњи које претходе судској одлуци и на којима се она заснива, пред судом који треба и да донесе ту одлуку. То омогућава стицање непосредних чулних утисака у току суђења, на којима основни процесни субјекти могу да граде своја уверења, од којих зависи предузимање одговарајућих корака у поступку. Нарочито је важно да судећи суд има прилику да своју одлуку заснива на сопственим чулним опажањима, а не да суди на основу списка.

Ми се придружујемо доминантном мишљењу у процесној теорији, по коме се ово начело односи само на фазу главног претреса, али не и на претходни стадијум поступка, пошто се у њему не суди у правом смислу те речи.<sup>14</sup> Такође, треба имати у виду да је готово немогуће обезбедити императив непосредности у поступку по правним лековима, због чега се у том делу поступка на њему и не инсистира.<sup>15</sup>

Начело непосредности може бити схваћено у формалном и у материјалном смислу.<sup>16</sup> *Формална непосредност* подразумева одређене процедуралне

<sup>12</sup> Након дате рецензије, аутор ће на овом месту навести неке своје радове у којима је дао најзначајнији допринос теоријској обради наведених установа.

<sup>13</sup> Станко Бејатовић, *Кривично процесно право*, Београд 2016, 103; Саша С. Кнежевић, *Основна начела кривичној процесној права*, Ниш 2012, 183.

<sup>14</sup> Тако и Drago Radulović, *Krivično procesno pravo*, Podgorica 2009, 70; Војислав Ђурђић, *Кривично процесно право. Ојшћин гео*, Ниш 2014, 78. Међутим, неки аутори сматрају да је ово начело присутно током целог кривичног поступка, с тим што његова примена највише долази до изражаја на главном претресу (С. Бејатовић, 104).

<sup>15</sup> Winfried Platzgummer, *Grundzüge des österreichischen Strafverfahrens*, Wien – New York 1984, 20.

<sup>16</sup> Тако и В. Ђурђић (2014), 78.

захтеве којима се уклањају евентуални посредници на путу до судске одлуке (неки други субјекат, односно протек времена). *Материјална непосредност* своди се на једно материјално – доказно питање: избор оних доказних средстава која су најближа предмету доказивања и извору информација.<sup>17</sup> Ми ћемо се у овом раду бавити само начелом формалне непосредности.

2. Начело непосредности се по неким својим обележјима издваја од осталих процесних начела. Оно је, пре свега, једно сложено начело које се може обезбеђивати различитим механизмима и у том погледу можемо уочити неколико његових сегмената, које смо ми класификовали у структуралне, модалитетне, персоналне и временске, о чему ће бити више речи на одговарајућим местима у овом раду.

Начело непосредности има инструментални карактер, што значи да није самом себи сврха, већ се установљава ради остваривања одређених процесних циљева. Начело непосредности је, пре свега, у функцији начела истине<sup>18</sup> и начела слободне оцене доказа,<sup>19</sup> с једне стране, а са друге стране, оно је у функцији концепта правичног суђења и свих оних начела које оно подразумева, као што су контрадикторност, усменост и јавност главног претреса.<sup>20</sup> Стога се наведена процесна начела налазе у узрочно-последичној вези са начелом непосредности, тј. у односу међусобног подупирања. У крајњој линији, начело непосредности је у функцији квалитетнијег суђења.<sup>21</sup>

## 2.2. О појму и битним обележјима скраћеног поступка

Скраћени поступак спада у ред класичних, најстаријих, најраспрострањенијих и неспорних посебних упрошћених кривичнопроцесних форми. Специфичност његове процесне структуре огледа се у изостанку фазе истраге и фазе потврђивања оптужнице.<sup>22</sup> Осим тога, њега карактерише и унеко-

<sup>17</sup> Више о томе Снежана Бркић, „Опште теоријске поставке о начелу непосредности у кривичном поступку“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2022, 38-46.

<sup>18</sup> У том смислу каже се да сваки посредник у сазнавању чињеница и протек времена удаљавају судију од истине (В. Ђурђић (2014), 84).

<sup>19</sup> Више о начелу слободне оцене доказа вид. Милан Шкулић, „Начело слободне оцене доказа у кривичном поступку“, *Архив за правне и друшћевне науке* 1-2/2002, 3-35.

<sup>20</sup> Тако и Никола Матовски, Гордана Лажетик – Бужаровска, Гордан Калајџић, *Казнено процесно право*, Скопје 2011, 77; Veljko Turanjanin, “The principle of immediacy Versus the Efficiency of Criminal Proceedings: Do Changes in the Composition of the Trial Violate the Right to a Fair Trial?”, *Nordic journal of human rights* 1/2021, 73. С тим у вези видети и неке одлуке Европског суда за људска права (В. Ђурђић (2014), 80-81).

<sup>21</sup> Momčilo Grubač, *Krivično procesno pravo*, Beograd 2011, 208; D. Radulović, 70; В. Ђурђић (2014), 78.

<sup>22</sup> То не значи да ту изостаје и судска контрола оптужног акта, већ само да је она организована на унеколико другачији начин. Пре свега, не врши је ванпретресно веће, већ судија појединац и не доноси се решење о потврђивању оптужнице, већ се у случају основаности оптужења просто заказује главни претрес.

лико неформалнији и бржи главни поступак, мада то није његово конститутивно, већ само пропратно обележје.<sup>23</sup>

Основ процесне диференцијације код скраћеног поступка јесте (мала) тежина кривичног дела, дакле једна особеност објекта поступка посматрана из материјалноправног аспекта.<sup>24</sup> У том основу треба тражити и оправдање скраћеног поступка. Ако је у начелу обликовање упрошћених кривичнопроцесних форми инспирисано идејом економичности, онда та идеја постаје утолико прихватљивија код лакших кривичних дела и обрнуто, мора се све више повлачити са растућом тежином дела. Другим речима, лакша кривична дела мањег друштвеног значаја не оправдавају ангажовање материјалних средстава, персонала и времена у истом обиму као и тежа дела веће друштвене опасности. Због тога се при суђењу лакших кривичних дела можемо одрећи одређених формалности и гаранција, на којима се инсистира у редовним случајевима. Поступак не мора проћи кроз све фазе и стадијуме а степен заштите права окривљеног може да буде сразмерно нижи.<sup>25</sup>

Ако се осврнемо на еволуцију скраћеног поступка у нашем праву, приметимо тенденцију све већег ширења његове примене, сталним подизањем горњег прага у погледу тежине кривичних дела која се у њему суде. Тако је према ЗКП из 1976. године<sup>26</sup> била меродавна прописана казна затвора до три године, да би ЗКП из 2001. године предвидео одређене изузетке којима се шири примена скраћеног поступка и на дела са прописаном казном затвора до пет година.<sup>27</sup> Тај изузетак је законским изменама из 2009. године<sup>28</sup> претворен у правило. Према чл. 495 ЗКП из 2011. године, скраћени поступак води се за кривична дела са прописаном новчаном казном или казном затвора до осам година (чл. 495 ЗКП). Успостављање садашње граничне линије између општег и скраћеног поступка условило је потребу за преиспитивањем неких до тада преовлађујућих ставова: а) прво, питање је да ли се овако дефинисана кривична дела резервисана за вођење скраћеног поступка могу и даље сматрати лакшим делима, б) друго, да ли је у новим условима и даље при-

<sup>23</sup> Иако се у глави XX ЗКП, која је насловљена као скраћени поступак, поред општих одредаба (чл. 495 – 511 ЗКП), налазе и одредбе посвећене рочишту за изрицање кривичне санкције (чл. 512 – 518 ЗКП), ми се у овом раду нећемо бавити овом последњом установом зато што она, по нашем мишљењу, представља посебну кривичнопроцесну форму, коју карактерише специфичан основ и специфична структура који се разликују од посебног основа и посебне структуре скраћеног поступка.

<sup>24</sup> С Бркић, *Кривично процесно право II*, Нови Сад 2010, 221-222.

<sup>25</sup> *Ibidem*, 196.

<sup>26</sup> *Службени лист СФРЈ* бр.4/1977, 14/1985, 74/1987, 57/1989 и 3/1990 и *Службени лист СРЈ* бр. 27/1992 и 24/1994.

<sup>27</sup> *Службени лист СРЈ* бр. 70/2001 и 68/2002 и *Службени листник РС* бр. 58/2004, 85/2005, 85/2005 – др. закон, 115/2005, 49/2007, 20/2009 – др. закон, 72/2009 и 76/2010.

<sup>28</sup> *Службени листник РС* бр. 72/2009.



хватљива горе наведена аргументација о малој тежини кривичног дела којом се скраћени поступак легитимизује као посебна процесна форма са битним одступањима од опште кривичне процедуре; в) треће, да ли и даље стоји констатација да је општи поступак правило а скраћени изузетак. Ми бисмо на сва ова три питања дали негативне одговоре. Дела са прописаном казном затвора до осам година никако се не могу сматрати лакшим делима. Ту сад спадају и средње тешка, па и тешка дела као што су тешка крађа, изнуда, нека тешка дела против безбедности јавног саобраћаја, итд. Посматрано кроз ту призму, поједина одступања од општег поступка више не изгледају легитимна.<sup>29</sup> Надаље, сада је сасвим извесно да се оваквим померањем границе скраћени поступак у пракси од изузетка претворио у правило: пре ових законских измена око 60-70 % предмета из надлежности основних судова пресуђивано је у скраћеном поступку, а након ових измена удео тих предмета попео се на 80-90 %.<sup>30</sup>

Поменути тренд ширења подручја примене скраћеног поступка може се објаснити променама у обиму и структури криминалитета, које карактерише истовремени пораст како ситног криминала, с једне стране, тако и тешких кривичних дела, с друге стране. У таквим условима може да дође до промене наше перцепције тежине кривичног дела, као и нашег поимања демаркационе линије између лакших и тежих дела.<sup>31</sup> Осим тога, у условима тражења излаза из кризе преоптерећеног система кривичног правосудја, постоје сасвим прагматични разлози који мотивишу законодавца да се креирањем посебних процедура боље прилагођава феномену лакшег и средње тешког криминалитета и омогућава његово брже процесуирање.

Скраћени поступак спада у обавезне посебне кривичнопроцесне форме, јер је његова примена обавезна уколико је реч о кривичним делима одређене тежине. Међутим, обавезност скраћеног поступка треба схватити само условно: он има обавезни карактер само у односу на општи кривични поступак и њихово разграничење с обзиром на тежину кривичног дела.<sup>32</sup> Он престаје

<sup>29</sup> Momčilo Grubač, Tihomir Vasiljević, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku, trinaesto izdanje – prema Zakoniku iz 2011.*, Beograd 2014, 895-896.

<sup>30</sup> Сличну процену (80-85 %) даје и Момчило Грубач, *Нове усђанове и нова решења Законика о кривичном поступку Србије од 26. септембра 2011. године*, Правни записи 2/2011, стр. 510. У Основном суду у Новом Саду у 2010. години на скраћени поступак је отпадало 69,9 % кривичних предмета; у 2011. години 62,7 % и у 2012. години 65 % предмета (наведено према Татјана Бугарски, „Посебни кривични поступци у новом ЗКП-у – скраћени кривични поступак и рочиште за изрицање кривичне санкције“, у: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу: „Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена“, Златибор 2013, 214).

<sup>31</sup> С. Бркић (2010), 198; Снежана Бркић, „Новине у регулисању скраћеног поступка у ЗКП Србије из 2011. године“, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду* 2/2013, 217.

<sup>32</sup> *Ibidem*.



да буде обавезан ако су испуњени услови и дође до примене неке друге, упрошћеније посебне процедуре, која је постављена као факултативна алтернатива скраћеном поступку.<sup>33</sup>

### 3. НАЧЕЛО НЕПОСРЕДНОСТИ У СКРАЋЕНОМ ПОСТУПКУ

Сагледавање домета начела непосредности у скраћеном поступку отежавају две околности: а) с једне стране, треба имати у виду да начело непосредности није експлицитно формулисано, него произлази из једног броја законских одредаба, слично као и начело контрадикторности; б) с друге стране, у потрази за тим одредбама суочавамо се са још једном тешкоћом, која је повезана са чињеницом да скраћени поступак има карактер непотпуне посебне кривичнопроцесне форме. То значи да законодавац није у целости на специфичан начин регулисао сва његова процесна правила, већ се у делу у коме није било потребе за другачијим регулисањем ослонио на сходну примену одредаба о општем кривичном поступку (чл. 495 ЗКП). Законодавац говори о сходној примени, јер у многим случајевима дословна примена није могућа.<sup>34</sup>

Имајући у виду сложеност и релативни карактер начела непосредности, односно његову подложност степеновању, проблематику заступљености начела непосредности у скраћеном поступку обрадићемо тако што ћемо најпре указати на механизме којима се ово начело обезбеђује а потом и на одступања од идеје непосредности. При томе ћемо посебну пажњу поклонити специфичним одредбама резервисаним за скраћени поступак, а у извесној мери и правилима опште кривичне процедуре, која се сходно примењују и у скраћеном поступку.

#### 3.1. Структурални сегмент начела непосредности

Структурални сегмент формалне непосредности није експлицитно нормиран у оквиру главе XX ЗКП, која је посвећена скраћеном поступку. То није ни било потребно, с обзиром на то да би то требало бити опште правило, а општим правилима је место у склопу регула опште процедуре, која се сходно примењују и у скраћеном поступку, уколико није изричито нешто другачије прописано (чл. 495 ЗКП).

---

<sup>33</sup> Такав је случај нпр., са поступком за кажњавање пре главног претреса по ЗКП из 2001. године, односно са рочиштем за изрицање кривичне санкције по ЗКП из 2011. године.

<sup>34</sup> М. Grubač, Т. Vasiljević (2014), 896; Горан П. Илић и други, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Београд 2023, 975. Тако, нпр. у скраћеном поступку судија појединач обједињује функције председника већа и већа.

Структурални сегмент начела непосредности подразумева да суд може засновати пресуду само на доказима који су изведени на главном претресу (чл. 419, ст.1 ЗКП).<sup>35</sup> Овај сегмент назвали смо структуралним зато што је код њега акценат на извођењу доказа у фази главног претреса, а деоба процеса на одговарајуће фазе и стадијуме тиче се структуре самог кривичног поступка.<sup>36</sup> То надаље значи да пресуда не може да се темељи на доказима изведеним у фази истраге, нити на формалним и неформалним изворима сазнања који потичу из преткривичног поступка.<sup>37</sup> Такође, искључена је могућност заснивања пресуде на доказним радњама предузетим у неком другом судском или управном поступку.

Наведено правило важи без изузетка, како у општој кривичнопроцесној форми, тако и у скраћеном поступку. Сматра се да је доказ изведен на главном претресу и уколико је веће извршило увид у записнике о ранијем са слушању, по основу чл. 405 и чл. 406 ЗКП.<sup>38</sup> То је у складу са ставом да само они докази који су изведени током главног претреса, односно на њему у релевантним процесним формама потврђени, могу да буду доказна подлога за пресуду којом се претрес окончава.<sup>39</sup> Другим речима, подлогу за доношење пресуде не могу чинити оне чињенице и докази који се налазе у списима али на главном претресу нису изнети и претресани (нпр. неке поверљиве изјаве и извештаји), нити изјаве и саопштења странака дате ван главног претреса, лична сазнања чланова већа стечена ван главног претреса и слично.<sup>40</sup> Метафорички речено: „Све што током главног претреса није стигло на сто, у пресуди се гура под тепих“.<sup>41</sup> Дакле, чињенична основа пресуде треба да је садржана у списима и истовремено мора да буде изнета на главном претресу, било непосредним, било посредним извођењем доказа, како би била подобна за расправљање у складу са начелом контрадикторности. Структурални сегмент нам не говори ништа ни о квалитету изведених доказа, ни о

<sup>35</sup> Неки аутори овај сегмент непосредности издвајају као посебну врсту непосредности, коју именују на различите начине: објективна непосредност (Милан Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд 2014, 65); стварна непосредност (Gordana Stanković, „Načelo neposrednosti: konkretizacija načela u Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku“, *Pravni informator* 3/2010, 4; непосредност у расправљању (Mihajlo Dika, „O načelu neposrednosti u parničnom postupku de lege lata uz neke projekcije de lege ferenda“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 4/2008, 903).

<sup>36</sup> Snežana Brkić, „Opšte teorijske postavke o načelu neposrednosti u krivičnom postupku“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 1/2022, 39.

<sup>37</sup> Christian Bertel, *Grundriss des österreichischen Strafprozessrechts*, Wien 1984.

<sup>38</sup> Горан П. Илић и други, 812.

<sup>39</sup> Милан Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд 2014, 64.

<sup>40</sup> Momčilo Grubač, Tihomir Vasiljević, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku, trinaesto izdanje – prema Zakoniku iz 2011.*, Београд 2014, 716.

<sup>41</sup> H. Putzke und J. Scheinfeld, *Strafprozessrecht*, Baden – Baden 2005, 137; наведено према М. Шкулић, 64.

начину њиховог извођења. Он нам говори само о амбијенту у коме се дешава креирање чињеничне основе будуће пресуде а то је главни претрес као језгро читавог кривичног поступка. Он представља само једну ширу платформу, довољно транспарентну за све учеснике кривичног поступка, у оквиру које се могу сместити сва остала одабрана процесна начела која би била допуштена у фази главног претреса.

### 3.2. Модалитетни сегмент начела непосредности

#### 3.2.1. Појам и правни основ модалитетног сегмента начела непосредности

Кад је на горе поменути начин законодавац одредио полазиште за формирање чињеничне подлоге пресуде, морао је учинити и један корак даље у правцу обезбеђивања начела непосредности. Основна интенција садржана у начелу непосредности изражава се у идеји о непосредном извођењу доказа.<sup>42</sup> Ту идеју именовали смо као модалитетни сегмент начела непосредности, пошто нам говори о начину предузимања доказних радњи.<sup>43</sup> Предности непосредног извођења доказа су вишеструке.<sup>44</sup> У потрази за правним основом модалитетног сегмента начела непосредности доћи ћемо до констатације да је он имплицитно присутан у (подразумеваном, али не и изричито прокламованом) опозиту ономе што је садржано у одредбама чл. 403-406 ЗКП. Анализа наведене групе законских одредаба нам казује да је реч о таксативно нормираним изузецима, и да се сви они свде на случајеве посредног извођења одговарајућих доказа. Ако су то изузеци, онда мора да постоји и правило, а правила не морају увек да буду изричито формулисана. Она могу да провејавају из целокупног духа и текста закона, као што је овде случај. Дакле, имплицитно правило о непосредном извођењу доказа на главном претресу је опште правило које важи како у општем, тако и у скраћеном поступку. Као што је већ речено, одступања од тог правила садржана су у чл. 403-406 ЗКП. Те одступајуће одредбе смештене су у глави XVIII, која се односи на главни стадијум опште кривичнопроцесне форме. Када законодавац осети

<sup>42</sup> Овде треба имати у виду да контрарни појмови непосредно / посредно добијају савим другачије значење ако се користе за описивање именице (докази), за разлику од описивања глагола (извођење доказа). У првом случају, они нас упућују на поделу доказа на непосредне и посредне доказе, док нас у другом случају повезују са начелом непосредности, односно са одступањима од њега.

<sup>43</sup> Модалитет (нлат. *modalitas*) у филозофском смислу означава начинство, пут и начин на који нешто постоји, збива се и замишља (Милан Вујаклија, *Лексикон српских речи и израза*, Београд 1980, 575).

<sup>44</sup> Tihomir Vasiljević, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Beograd 1981, 248; Miodrag N. Simović, Vladimir M. Simović, Mladenka Govedarica, *Krivično procesno pravo. Uvod i opšti dio*, Bihać 20121, 182. Ми смо о томе опширно писали у нашем ранијем раду: С. Бркић, (2022), 29-33.

потребу да у некој посебној кривичнопроцесној форми одступи од неког доминантног начела општег кривичног поступка у потпуности, на другачији начин или у другачијем обиму него ли што је то учинио у самом општем поступку, он то треба да изрази у специфичним (изузетним) одредбама које се везују само за ту посебну врсту поступка. Пошто таквих специфичних одступајућих одредаба од модалитетног сегмента непосредности нема у оквиру главе XX ЗКП, која је посвећена регулативи скраћеног поступка, то значи да се одредбе чл. 403-406 ЗКП сходно примењују и на скраћену процедуру. Остаје нам да сагледамо те изузетке, како бисмо испитали да ли њихова сходна примена има неко посебно значење, а тиме можда и другачији домет у скраћеном поступку.

### *3.2.2. Сходна примена одступања од модалитетног сегмента начела непосредности у општем кривичном поступку*

На овом месту даћемо сумарни осврт на одступања од модалитетног сегмента начела непосредности у општем кривичном поступку, без претензије за њиховом целовитом анализом, која заслужује да буде предмет посебне обраде у контексту истраживања начела непосредности у општој кривичнопроцесној форми. Овде нам је циљ само да сагледамо обим тих одступања и у том погледу повучемо паралеле између опште и скраћене процедуре, с обзиром на значење њихове сходне примене у скраћеном поступку.

Суштина свих тих одступања је у томе што се уместо непосредног извођења доказа странкама омогућава да се на посредан начин упознају са садржином тих доказних радњи, која је најчешће констатована у записнику о њиховом предузимању или у другом одговарајућем писмену. Упознавање са садржином раније предузетих доказних радњи у смислу наведених одступања од модалитетног сегмента непосредности може се вршити на три начина: тако што ће се странкама омогућити увид у одговарајућа писмена, тако што ће председник већа укратко изнети њихову садржину или тако што ће их председник већа прочитати. Суд у зависности од околности случаја сам бира метод који ће употребити, при чему није искључена ни могућност комбиновања сва три начина.

Нека од тих одступања су нужна због природе доказних радњи које се по правилу предузимају на лицу места (нпр. увиђај, претресање, привремено одузимање предмета) и касније их је немогуће или тешко поновити на главном претресу у њиховој непосредној изведби. Та врста нужности односи се и на употребу било које исправе као доказног средства, јер је редовни начин извођења доказа исправом увид у њену садржину, кратко изношење њене садржине или њено читање. Посредном извођењу таквих доказа на главном претресу прибегава се по сили закона без захтевања неких додатних услова за то и

без потребе да о сврсисходности таквог начина извођења доказа претходно одлучује веће. Наведени случајеви нормирани су у чл. 405 ЗКП и они заправо и не представљају одступања од некаквог правила, јер сами по себи представљају правило. Дакле, редован и једини могући начин извођења тих доказних радњи на главном претресу идентичан је са посредним начином извођења неких других доказних средстава, који представља изузетак од основног правила о њиховом непосредном извођењу. Управо због ове начелне разлике између те две групе случајева, законодавац је устројио различите правне механизме који омогућавају описани начин извођења тих доказних радњи.

Остали случајеви посредног извођења доказа на главном претресу везани су за употребу одређених субјективних доказних средстава: исказа сведока, вештака, саопштених или већ осуђених саучесника у кривичном делу. Основно је правило да се наведени докази непосредно изводе испитивањем, односно саслушавањем доказних субјеката. Међутим, понекад се дешава да у вези са тим доказима наступе специфичне околности које чине немогућим непосредно усмено саслушање, односно испитивање наведених лица а некада се само показује да би посредно упознавање са садржином њиховог исказа било рационалније, ради убрзања кривичног поступка. Ти случајеви предвиђени су у чл. 403, 404 и 406 ЗКП, сви су условљени наступањем посебних околности чије испуњење треба да цени суд у сваком конкретном случају и код свих њих до посредног извођења доказа може да дође само на основу посебне одлуке већа. Такође, сви они представљају праве изузетке од основног правила у погледу начина извођења тих доказа, односно од модалитетног сегмента начела непосредности.

#### 3.2.2.1. Упознавање са садржином налаза и мишљења вештака (чл. 403 ЗКП)

Прво одступање од модалитетног сегмента начела непосредности односи се на доказну радњу вештачења. У чл. 403 ЗКП предвиђена је могућност упознавања са садржином налаза и мишљења вештака уместо њиховог непосредног позивања и испитивања. Чл. 403 ЗКП омогућава судећем већу да одлучи да се уместо позивања и испитивања вештака, само упозна са садржином вештачког налаза и мишљења. Услов за примену овог одступања од непосредног извођења доказа вештачењем, је процена суда да се због природе вештачења не могу очекивати или нису потребна потпунија објашњења. Такав би на пример био случај са вештачењима заснованим на механичким или лабораторијским методама, као што су дактилоскопска вештачења или биохемијска вештачења узорака биолошког порекла.<sup>45</sup> Из законског текста

<sup>45</sup> М. Grubač, Т. Vasiljević, 690; Г. П. Илић и други, 793.

произлази да ће ова одредба бити неприменљива код вештачења заснованих на сложенем и контрадикторном доказном материјалу, а нарочито ако постоји противречност између налаза и мишљења вештака, јер суд није овлашћен да се без покушаја усаглашавања или одређивања новог вештачења определи за једно од супротстављених мишљења.<sup>46</sup>

Ово одступање од модалитетног сегмента начела непосредности уведено је ради убрзања поступка. Међутим, поставља се питање да ли је тај циљ остварљив, с обзиром на законом предвиђен редослед поступања: најпре се странке упознају са извештајем вештака, да би суд после извођења других доказа и евентуалних примедба странака, процењивао потребу накнадног непосредног испитивања тих вештака. Ово одступање имало би више смисла и оправдања када би хронологија дешавања била обрнута: када би суд прво ценио неопходност непосредног испитивања вештака, па у зависности од те оцене одлучивао да ли ће на главни претрес позвати вештака или ће приступити неком од она три начина посредног извођења тог доказа.<sup>47</sup>

### 3.2.2.2. Извођење доказа ван главног претреса (чл. 404 ЗКП)

Друго одступање односи се на ситуације када се у току главног претреса укаже потреба за извођењем доказних радњи ван главног претреса, због специфичног карактера саме процесне радње (увиђај и реконструкција догађаја) или због постојања специфичних околности у конкретном случају (испитивање сведока или вештака).

За разлику од увиђаја и реконструкције догађаја, чије извођење ван главног претреса законодавац не везује ни за какве посебне околности, испитивању сведока или вештака ван главног претреса може се приступити ако су испуњена два услова: а) ако у току главног претреса суд сазна да сведок или вештак не може да дође пред суд или му је долазак знатно отежан и б) ако суд сматра да је његов исказ важан. Тада веће може наредити да га ван главног претреса испита председник већа или судија члан већа непосредно или путем техничких средстава за пренос слике и звука.<sup>48</sup>

Извођење наведених доказа ван главног претреса нормирано је у чл. 404 ЗКП и представља одступање од начела непосредности, пошто законодавац допушта да у извођењу тих доказних радњи не учествује комплетно судеће веће, већ само један судија по позиву (председник већа или судија члан већа). У том случају, само тај један судија прима непосредне чулне утиске

---

<sup>46</sup> BCC, Кж1. бр. 1204/06 од 29.08.2006; BCC, Кж1. бр. 2448/06 од 27.02.2007.

<sup>47</sup> М. Grubač, Т. Vasiljević, 690.

<sup>48</sup> Остаје нејасно зашто законодавац ова два начина именује као алтернативне облике вршења ове процесне радње, кад је у овом случају испитивање наведених лица увек непосредно, с тим што може да буде праћено и техничким снимком (М. Grubač, Т. Vasiljević, 692).



за време предузимања тих доказних радњи, док остали чланови судског већа остају лишени непосредног сазнања о извршеној радњи. Они се упознају са садржином записника о предузимању тих радњи на главном претресу, увидом у те записнике, кратким изношењем њихове садржине од стране председника већа или њиховим читањем, у складу са чл. 405, односно чл. 406 ЗКП.

Међутим, када одредбу чл. 404 ЗКП посматрамо кроз призму скраћеног поступка, којег увек води судија појединац, онда нам се она не показује као одступање од начела непосредности. Сходна примена те одредбе у скраћеном поступку подразумева да ће те доказе и ван главног претреса предузимати увек сам судија појединац, тако да ће он у сваком случају примати непосредне чулне утиске изводећи поменуте радње, независно од тога да ли се оне дешавају у судници или на неком другом месту. Дакле, ту се не одступа од начела непосредности, него само од општег правила о месту предузимања процесних радњи. Наиме, пошто спадају у временски оквир главног претреса, те радње би се према чл. 354, ст. 1 ЗКП по правилу требале предузимати у месту одржавања главног претреса, а то је судска зграда у седишту суда. Извођењем доказа ван главног претреса не вређа се ни начело контрадикторности, јер ће странке, бранилац, оштећени и стручни саветник бити обавештени о месту и времену предузимања наведених доказних радњи и упозорени да током њиховог извођења имају права из чл. 402 ЗКП.

### 3.2.2.3. Упознавање са садржином писмена и снимака (чл. 405 ЗКП)

Чл. 405 ЗКП такође предвиђа посредан начин упознавања са садржином одређених доказа, тако што се на главном претресу врши увид у записнике о увиђају ван главног претреса, о претресању стана и других просторија или лица и потврде о привремено одузетим предметима, као и исправе које служе као доказ. Уместо тога, ако веће сматра да је то потребно, председник већа ће укратко изнети садржину тих писмена или ће их прочитати. Технички снимци исказа или тока неке процесне радње (оптички и тонски снимци и електронски записи) представљају посебну врсту исправа. Извођење тих доказа на главном претресу врши се репродуковањем снимка и на тај начин се присутна лица могу упознати са њиховом садржином. Исправе које се користе као доказ по могућности подносе се у оригиналу.

### 3.2.2.4. Упознавање са садржином записника о исказима (чл. 406 ЗКП)

#### 3.2.2.4.1. *Одредбе чл. 406 ЗКП*

За разлику од безусловног одступања од начела непосредности на основу изричите законске одредбе чл. 405 ЗКП, које се дешава по аутоматизму чим се јави потреба за коришћењем наведених писмена и оптичких или

тонских снимака као доказа, у чл. 406 ЗКП предвиђени су случајеви условног одступања од овог начела. Ти изузеци односе се на посредно извођење одређених субјективних доказних средстава, које је могуће само по наступању посебних околности и на основу посебне одлуке већа да се уместо непосредног саслушавања, односно испитивања одређених лица приступи упознавању са садржином записника о њиховим исказима. Реч је о записницима о исказима сведока, саопштених или већ осуђених саучесника у кривичном делу, као и о записницима о налазу и мишљењу вештака:<sup>49</sup>

(а) ако су испитана лица умрла, душевно оболела или се не могу пронаћи или је њихов долазак пред суд немогућ или знатно отежан због старости, болести или других важних разлога;

(б) ако су странке сагласне да се тако поступи уместо непосредног испитивања сведока или вештака који није присутан, без обзира да ли је био позван или не;

(в) ако је сведок или вештак испитан непосредно пред истим председником већа или је испитан ван главног претреса у складу са одредбом чл. 404 ЗКП;

(г) ако сведок или вештак без законског разлога неће да да исказ на главном претресу;

(д) ако је реч о исказу саопштеног према коме је кривични поступак раздвојен или је већ окончан правноснажном осуђујућом пресудом.

На наведени начин не може се поступати са записницима о ранијем испитивању лица која су ослобођена дужности сведочења, ако та лица нису уопште позвана на главни претрес или су на главном претресу изјавила да неће да сведоче.

#### *3.2.2.4.2. Критички осврт на могућност радикалног извитоперења начела непосредности у чл. 406 ЗКП*

Иако се одредбе о посредном извођењу доказа на главном претресу нису битно промениле у односу на ЗКП из 2001. године, новим законом из 2011. године постигнути су ефекти сасвим супротни од прокламованог циља.<sup>50</sup> Поборници увођења јавнотужилачке истраге су између осталог истицали да је прелазак на нови модел истраге потребан ради доследнијег

---

<sup>49</sup> У овом раду нећемо се бавити дубљом анализом оправданости ових пет случајева у којима је могуће посредно коришћење исказа одређених доказних субјеката. Уместо тога, само ћемо се начелно критички осврнути на могућност радикалног извитоперења начела непосредности у његовом модалитетном сегменту, захваљујући изједначењу несудских и судских доказа.

<sup>50</sup> Војислав Ђурђић, „Преуређење основних начела кривичног поступка и упрошћене процесне форме“, *Правна ријеч* 56/2018, 316.

спровођења начела непосредности. Међутим, из законског текста произлази да се посредно коришћење раније сачињених записника односи и на записнике са исказима сведока и вештака испитаних у истрази, што значи да су несудски докази потпуно изједначени са судским доказима. Таквим изједначавањем судских и несудских доказа фаворизује се само једна странка – носилац јавнотужилачке функције, коме се омогућава да посредно уведе у поступак доказе које је сам извео у истрази на неконтрадикторан начин (некад и без присуства осумњиченог).<sup>51</sup> При томе није толико важно што су те доказне радње у истрази предузете према одредбама Законика о кривичном поступку. То су несудске радње предузете на неконтрадикторан начин, са циљем прикупљања доказа и података који су потребни да би се могло одлучити да ли ће се подићи оптужница или обуставити поступак. Због тога није оправдано да се на таквим радњама заснива судска пресуда.

Даље, такво решење није у складу са неким правима окривљеног која су гартантована Уставом Републике Србије и Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода. Тако, нпр. доводи се у питање право окривљеног да му суди независни и непристрасни суд,<sup>52</sup> из којег произлази да сви докази којима се утврђује чињенично стање треба да буду изведени пред судећим судом у контрадикторном и непосредном поступку. Осим тога, то је супротно и праву окривљеног да се пред судом суочи са сведоцима оптужбе, тј. да их сам испита, односно да их у његовом присуству испита судећи суд.<sup>53</sup> Због тога би се могла оспоравати и уставност ЗКП. Постоји само један легитимни пут који би могао да преведе поједине истражне доказне радње у фазу главног претреса: тај пут води преко судије за претходни поступак. Само онда када би тзв. непоновљиве доказне радње у истрази изводио на посебном доказном рочишту носилац судске, а не јавнотужилачке функције, те радње би се могле посредно користити на главном претресу. Међутим, таква одредба није предвиђена у нашем праву, иако такву могућност редовно предвиђају законодавства са тужилачким моделом истраге.

#### *3.2.2.4.3. Да ли сходна примена чл. 406 ЗКП омогућава радикално измјеној начела непосредности и у скраћеном поступку?*

Поставља се питање да ли горе наведени критички коментари на одступања од начела непосредности у општем кривичном поступку, важе и за скраћени поступак, ако знамо да је његово најбитније обележје упрошћена процесна структура у којој изостаје фаза истраге. Ако је то тако, онда на први

<sup>51</sup> Војислав Ђурђић, “Перспектива новог модела кривичног поступка Србије“, НБП – Журнал за криминалистику и право 2015, 92.

<sup>52</sup> Чл. 32, ст. 1 Устава.

<sup>53</sup> Чл. 33, ст. 5 Устава.

поглед не би требало да буде бојазни од таквог извитоперења изузетака од начела непосредности, који би омогућавали продор истражног доказног материјала у фазу главног претреса и евентуалног заснивања пресуде и на њима.

Међутим, систематским тумачењем одредаба Законика о кривичном поступку долазимо до закључка да слична опасност преливања доказног материјала из предистражног поступка у главни поступак ипак постоји и у скраћеној процедури. Покушаћемо да објаснимо зашто је то тако.

Скраћени поступак покреће се директно на основу оптужног предлога односно приватне тужбе када постоји оправдана сумња да је одређено лице учинило кривично дело (чл. 499, ст.1 ЗКП). Оптужни предлог је врста оптужног акта који подиже носилац јавнотужилачке функције у скраћеном поступку за кривична дела која се гоне по службеној дужности. Иако је оптужни предлог пандан оптужници, он се може окарактерисати као акт нижег ранга у односу на оптужницу и са мање реквизита.<sup>54</sup> Наиме, он не мора да садржи образложење, као ни друге личне податке о окривљеном, осим његовог имена и презимена (чл. 500 ЗКП). С друге стране, треба имати у виду да оптужни предлог има исте циљеве као и оптужница: да фиксирајући чињенични и правни супстрат оптужбе на релативно дефинитиван начин предочи обвињење окривљеном, да тиме омогући одбрану окривљеног, као и да омеђи предмет суђења на главном претресу.<sup>55</sup> То је веома одговорна мисија која стоји иза подизања било којег оптужног акта у кривичном поступку. Ма колико била лака кривична дела која се суде у скраћеном поступку и ма колико једноставнији и неформалнији био оптужни акт за та дела, подизању тог оптужног акта треба приступити подједнако одговорно и са дужном пажњом. Иако оптужни предлог не садржи образложење и он мора да буде добро фундиран, да би издржао судску контролу од стране судије појединца (чл. 501 ЗКП), како би се спречило одбацивање или одбијање тог акта (чл. 502 и чл. 503 ЗКП). Осим тога, у њему мора да се наведе и предлог доказа које треба извести на главном претресу, са назначењем чињеница које би се имале доказати и којим од предложених доказа (чл. 500, ст. 1, тачка 5 ЗКП).

Подизању оптужног предлога не претходи истрага као посебна фаза поступка, чији је примарни циљ прикупљање прелиминарног доказног материјала на основу којег тужилац треба да одлучи да ли има места подизању оптужног акта или треба да обустави кривични поступак. У контексту овог сазнања поставља се питање на каквој чињеничној и доказној грађи се подиже капија кроз коју се улази у зграду будућег скраћеног кривичног поступка. Пошто је несумњиво да сав потенцијални материјал на основу којег се сачињава оптужни предлог може да произађе једино из преткривичног (пред-

---

<sup>54</sup> M. Grubač, T. Vasiljević, 900.

<sup>55</sup> M. Grubač (2011), 390.

истражног) поступка,<sup>56</sup> може се очекивати да ће он бити претежно неформалног карактера. Наиме, носећи орган преткривичног поступка је полиција, а она је задужена за вршење непроцесне функције откривања и расветљавања кривичних дела и проналажења њихових учинилаца. Ту функцију полиција врши на основу овлашћења из чл. 286 ЗКП, као и одговарајућих полицијских овлашћења према Закону о полицији.<sup>57</sup> Неформална полицијска делатност нема доказни значај у кривичном поступку и на неформално прикупљеним материјалима у преткривичном поступку не може да се заснива судска пресуда. После завршетка истраге, судија за претходни поступак ће донети решење о издвајању неформалних обавештења из списка, ставити их у посебан запечаћени омот и чувати одвојено од осталих списка до правноснажног окончања кривичног поступка (чл. 237, ст. 3 ЗКП).

Само изузетно, органи преткривичног поступка могу да предузимају и формалне процесне радње, које имају доказну вредност у каснијем кривичном поступку. У том случају, осумњиченом се морају гарантовати сва права која има и окривљени у кривичном поступку. Према чл. 287 ЗКП, ако полиција у предистражном поступку предузме доказну радњу о томе ће без одлагања обавестити носиоца јавнотужилачке функције. Из одредбе чл. 296, ст. 2 ЗКП произлази да ни носилац јавнотужилачке функције није искључен од предузимања формалних доказних радњи у предистражном поступку, иако је ограничен на предузимање само прве доказне радње, након које мора да покрене истрагу. Апсурдно је, међутим, што је само за доказне радње полиције предузете у предистражном поступку предвиђено да се могу користити као доказ у кривичном поступку, уколико су предузете у складу са одредбама Законика о кривичном поступку, док такве одредбе нема у односу на доказне радње јавног тужилаштва у предистражном поступку. Иначе, треба обратити пажњу на употребљену терминологију: у закону се не каже да се на тим доказима може заснивати судска одлука, већ само да ти докази могу бити коришћени у даљем току кривичног поступка. Пошто према чл. 419, ст. 1 ЗКП пресуда може да се заснива само на доказима изведеним на главном претресу, то значи да пуко постојање у спису таквих доказа који потичу из предистражног поступка не ослобађа обавезе органа гоњења да их предложи и на главном претресу поново изведе на један од она три посредна начина предвиђена у чл. 405 и 406 ЗКП. Исто тако, ни суд не може да се

<sup>56</sup> Овде треба имати у виду да се скраћени кривични поступак сматра покренутим одређивањем главног претреса или евентуално и пре тога, доношењем решења о одређивању притвора пре подношења оптужног предлога (чл. 7 ЗКП).

<sup>57</sup> Опширан приказ неформалних полицијских овлашћења у преткривичном поступку, који није уобичајен за уџбеничку литературу из кривичног процесног права, видети код С. Бркић (2010), 34-49.

позове у својој пресуди на такве доказе из преткривичног поступка, без њиховог поновног (наравно, овог пута посредног) извођења.<sup>58</sup>

Даље, треба имати у виду да иако носилац јавнотужилачке функције не може да води истрагу у скраћеном поступку, он изузетно може предузети поједине доказне радње у најкраћем могућем року, пре него што одлучи да ли ће поднети оптужни предлог или одбацити кривичну пријаву (чл. 499, ст. 2 ЗКП). Те доказне радње он може предузимати нпр. ради провере надлежности, ради потпуније оцене основа за одбачај кривичне пријаве, ради избегавања изношења оптужбе на главни претрес са потпуно сумњивим доказним материјалом, итд.<sup>59</sup> Јавно тужилаштво није ограничено у погледу броја и врсте процесних радњи које ће предузимати пре подношења оптужног прегледа. Једна од тих радњи може да буде и саслушавање лица против којег је поднета кривична пријава, а које се тада саслушава као окривљени у кривичном поступку, који у најмању руку има право на браниоца и право на присуство појединим доказним радњама у складу са чл. 300 ЗКП.<sup>60</sup> Међутим, приватни тужилац нема право да од јавног тужилаштва или од судије за претходни поступак тражи да спроведу доказне радње које су му потребне да би донео одлуку о покретању или непокретању поступка, односно да би дошао до материјала на коме ће засновати свој оптужни акт.<sup>61</sup>

Трећи могући начин на који у скраћени поступак могу продрети формалне доказне радње предузете пре његовог отпочињања, односи се на оне ситуације у којима је јавно тужилаштво водило истрагу за неко кривично дело, да би после њеног окончања закључило да због нове правне квалификације тог дела ипак треба водити скраћени а не општи поступак, те подигне оптужни предлог а не оптужницу.

#### 4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

1. Начело непосредности налаже да се све процесне радње које треба да послуже као основа за одлучивање, изведу у изворном облику и избегне било који посредник између судећег суда и извора информација о правно-релевантним чињеницама. Оно спада у ред сложених процесних начела и може се разложити на четири сегмента: структурални, модалитетни, персонални и временски. У првом делу нашег истраживања, које је предмет овог рада, анализирани су структурални и модалитетни сегмент начела непосредности у скраћеном поступку.

---

<sup>58</sup> М. Грубац, Т. Васиљевић, 525.

<sup>59</sup> М. Грубац, Т. Васиљевић, 900.

<sup>60</sup> *Ibidem*, 900-901.

<sup>61</sup> *Ibidem*, 901.

Структурални сегмент начела непосредности подразумева да суд може засновати пресуду само на доказима који су изведени на главном претресу. То правило важи без изузетка, како у општој кривичнопроцесној форми, тако и у скраћеном поступку. Оно захтева да чињенична основа пресуде буде садржана у списима и истовремено да буде изнета на главном претресу, било непосредним, било посредним извођењем доказа, како би била подобна за расправљање у складу са начелом контрадикторности. И док нам структурални сегмент начела непосредности не говори ништа о квалитету и начину извођења доказа на главном претресу, његов модалитетни аспект садржи императив за непосредним извођењем доказа на главном претресу. За разлику од структуралног сегмента који је изричито нормиран у одредби чл. 419, ст. 1 ЗКП, модалитетни сегмент непосредности је само имплицитно садржан у (подразумеваном али не и изричито прокламованом) опозиту ономе што је регулисано у одредбама чл. 403 – 406 ЗКП, а што представља таксативно прописане изузетке.

Иако је идеја непосредног извођења доказа у функцији остваривања друштвеноприхватљивих циљева, као што су утврђивање истине и спровођење концепта правичног суђења, она нити сме, нити може да се изводи до крајности.<sup>62</sup> Инсистирање на њеном доследном спровођењу некад би могло довести у питање остваривање циља кривичног поступка а некада би могло угрозити неке друге вредности, као што су ефикасност и економичност поступка. Зато начело непосредности нема апсолутни, већ само релативни карактер. Његов модалитетни сегмент може се дозирати у различитом степену у зависности од циљева који се желе постићи, а његов домет може варирати и у зависности од врсте кривичног поступка.

2. У глави XX ЗКП, која је посвећена регулативи скраћеног поступка, нема посебних специфичних одредаба које би се односиле на модалитетни сегмент начела непосредности. То значи да се у том погледу сходно примењују одредбе општег кривичног поступка, како у погледу основног правила, тако и у погледу допуштених изузетака.

Одступања од модалитетног сегмента начела непосредности садржана су у одредбама чл. 403-406 ЗКП. Њихова суштина је у томе што се уместо непосредног извођења доказа странкама омогућава да се на посредан начин упознају са садржином раније предузетих доказних радњи, која је констатована у записнику о њиховом предузимању или у другом одговарајућем писмену. Упознавање са садржином раније предузетих доказних радњи у смислу наведених одступања од модалитетног сегмента непосредности може се вршити на три начина: увидом у одговарајућа писмена, кратким изношењем њихове садржине или читањем од стране председника већа.

<sup>62</sup> Метод Доленц, *Теорија судској кривичној поступка за Краљевину Југославију*, Београд 1933, 42.



Нека од тих одступања су нужна због природе доказних радњи које се по правилу предузимају на лицу места (нпр. увиђај, претресање, привремено одузимање предмета) и касније их је немогуће или тешко поновити на главном претресу у њиховој непосредној изведби. Та врста нужности односи се и на употребу било које исправе као доказног средства, јер је редовни начин извођења доказа исправом увид у њену садржину, кратко изношење њене садржине или њено читање. Посредном извођењу таквих доказа на главном претресу прибегава се по сили закона без захтевања неких додатних услова за то и без потребе да о сврсисходности таквог начина извођења доказа претходно одлучује веће.

Остали случајеви посредног извођења доказа на главном претресу везани су за употребу одређених субјективних доказних средстава: исказа сведока, вештака, саопштених или већ осуђених саучесника у кривичном делу. Основно је правило да се наведени докази непосредно изводе испитивањем, односно саслушавањем доказних субјеката. Међутим, понекад се дешава да у вези са тим доказима наступе специфичне околности које чине немогућим непосредно усмено саслушање, односно испитивање наведених лица а некада се само показује да би посредно упознавање са садржином њиховог исказа било рационалније, ради убрзања кривичног поступка. Ти случајеви предвиђени су у чл. 403, 404 и 406 ЗКП, сви су условљени наступањем посебних околности чије испуњење треба да цени суд у сваком конкретном случају и код свих њих до посредног извођења доказа може да дође само на основу посебне одлуке већа.

3. Иако изузеци од модалитетног сегмента начела непосредности садржани у одредбама чл. 403 – 406 ЗКП важе и за скраћени поступак, они у њему не могу да се примењују дословно, већ само сходно. Сходност те примене има за последицу да начело непосредности у погледу императива за непосредним извођењем доказа има унеколико већи домет у скраћеном поступку. На то утиче различит бројни састав суда у ове две кривичнопроцесне форме: док општи кривични поступак води веће (мало или велико, у зависности од тежине кривичног дела), у скраћеном поступку увек суди судија појединац. То значи да ће у свим оним случајевима када одлуку о примени неког изузетка од непосредног извођења доказа треба да донесе судеће веће, ту одлуку у скраћеном поступку доносити сам судија појединац. Осим тога, показује се да одредба чл. 404 ЗКП, која предвиђа могућност извођења одређених доказа ван главног претреса, представља одступање од модалитетног сегмента начела непосредности у општем кривичном поступку, али не и у скраћеном поступку. Такви ефекти постижу се захваљујући надлежности судије појединца у скраћеном поступку, који је у сваком случају у прилици да прима непосредне чулне утиске изводећи доказне радње, независно од тога да ли се оне предузимају у судници или на неком другом месту.

4. Највеће и најспорније одступање од модалитетног сегмента начела непосредности представља одредба чл. 406 ЗКП, која омогућава да се под одређеним условима уместо непосредног извођења доказа саслушањем, односно испитивањем одређених лица, странкама омогући упознавање са садржином раније сачињених записника о њиховим исказима. Проблем је у томе што ова одредба омогућава посредно коришћење исказа сведока и вештака датих и у фази истраге, који су прибављени од стране носиоца јавнотужилачке функције на неконтрадикторан начин. Тиме је демантован један од најчешћих аргумената у прилог увођења јавнотужилачке истраге: да ће прелазак на нови модел истраге обезбедити доследније спровођење начела непосредности у кривичном поступку. Десило се управо обрнуто: *de facto* изједначавање судских и несудских доказа у контексту примене чл. 406 ЗКП, омогућило је још радикалније извитоперење начела непосредности у његовом модалитетном виду, него што је то био случај за време важења судског модела истраге.

С обзиром на чињеницу да у скраћеном поступку изостаје фаза истраге, поставља се питање да ли сходна примена одредбе чл. 406 ЗКП у том поступку онемогућава поменуто радикално извитоперење начела непосредности у његовом модалитетном облику. Систематским тумачењем одредаба ЗКП долазимо до закључка да слична опасност преливања доказног материјала из предистражног поступка у главни поступак ипак постоји и у скраћеној процедури. То је могуће у три групе случајева: а) када су полиција или јавно тужилаштво предузимали поједине формалне доказне радње у оквиру преткривичног поступка; б) када је носилац јавнотужилачке функције пре одлуке о подношењу оптужног предлога или одбацивању кривичне пријаве предузео поједине доказне радње и в) када је јавно тужилаштво водило истрагу за неко кривично дело, да би после њеног окончања закључило да због нове правне квалификације тог дела ипак треба водити скраћени а не општи поступак, те подигне оптужни предлог а не оптужницу.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

### I. БИБЛИОГРАФСКИ ИЗВОРИ

- Бејатовић Станко, *Кривично процесно право*, Београд 2016.  
 Bertel Christian, *Grundriss des österreichischen Strafprozessrechts*, Wien 1984.  
 Brkić Snežana, *Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme*, Novi Sad 2004.  
 Brkić Snežana, "Rationalization of criminal procedure and differentiation of procedural forms", u: *Bizonyitékok Tiszteletkötet Tremmel Florian Egyetemy Tanar 65. Születesnapjara* (Ed. Fenyvesi Csaba, Herke Csingar, Meszaros Bence), *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pecs Publicata* 139, Pecs 2006.

- Бркић Снежана, „Класификација процесних форми у кривичном процесном праву Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 3/2010.
- Бркић Снежана, *Кривично процесно право II*, Нови Сад 2010.
- Бркић Снежана, „Новине у регулисању скраћеног поступка у ЗКП Србије из 2011. године“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2013.
- Бркић Снежана, *Кривично процесно право II*, Нови Сад 2016.
- Бркић Снежана, „Опште теоријске поставке о начелу непосредности у кривичном поступку“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2022.
- Бркић Снежана, Бугарски Татјана, *Кривично процесно право II*, Нови Сад 2021.
- Bugariski Tatjana, Posebni krivični postupci u novom ZKP-u – skraćeni krivični postupak i ročište za izricanje krivične sankcije, u: Srpsko udruženje za krivično-pravnu teoriju i praksu, *Nova rešenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena*, Zlatibor, 2013.
- Васиљевић Тихомир, „Значај брзине и узроци спорости кривичног судског поступка“, *Архив за правне и друштвене науке* 2/1941.
- Tihomir Vasiljević, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Beograd 1981.
- Вујаклија Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Београд 1980.
- Grubač Momčilo, *Krivično procesno pravo*, Beograd 2011.
- Грубач Момчило, *Нове услове и нова решења Законика о кривичном поступку Србије од 26. септембра 2011. године*, Правни записи 2/2011.
- Grubač Momčilo, Vasiljević Tihomir, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku, trinaesto izdanje – prema Zakoniku iz 201.*, Beograd 2014.
- Dika Mihajlo, “О начелу непосредности у парничном поступку *de lege lata* уз неке пројекције *de lege ferenda*”, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 4/2008.
- Доленц Метод, *Теорија судског кривичног поступка за Краљевину Југославију*, Београд 1933.
- Ђурђић Војислав, *Кривично процесно право. Општи део*, Ниш 2014.
- Ђурђић Војислав, “Перспектива новог модела кривичног поступка Србије“, *НБП – Журнал за криминалистичку и право* 2015, 92.
- Ђурђић Војислав, „Преуређење основних начела кривичног поступка и упрошћене процесне форме“, *Правна рјеч* 56/2018.
- Горан П. Илић и други, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд 2023.
- Кнежевић С. Саша, *Основна начела кривичног процесног права*, Ниш 2012.
- Матовски Никола, Гордана Лажетик – Бужаровска, Гордан Калајџићев, *Казнено процесно право*, Скопје 2011.
- Platzgummer Winfried, *Grundzüge des österreichischen Strafverfahrens*, Wien – New York 1984, 20.
- Radulović Drago, *Krivično procesno pravo*, Podgorica 2009.
- Simović N. Miodrag, Simović M. Vladimir, Govedarica Mladenka, *Krivično procesno pravo. Uvod i opšti dio*, Bihać 2012, 182.
- Stanković Gordana, “Начело непосредности: конкретизација начела у Закону о изменама и допунама Закона о парничном поступку“, *Правни информатор* 3/2010.
- Turanjanin Veljko, “The principle of immediacy Versus the Efficiency of Criminal Proceedings: Do Changes in the Composition of the Trial Violate the Right to a Fair Trial?, *Nordic journal of human rights* 1/2021.

Циглер Снежана, „Кривични поступак и диференцијација процесних форми“, *Правни живот* 9/1998.

Шкулић Милан, „Начело слободне оцене доказа у кривичном поступку“, *Архив за правне и друштвене науке* 1-2/2002.

Шкулић Милан, *Кривично процесно право*, Београд 2014.

## II. ПРОПИСИ

Устав Републике Србије (*Службени гласник РС* бр. 98/2006, 115/2021)

Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода, са додатним протоколима бр. 4, 6, 7, 11, 12 и 13 (*Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 – испр. и *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 12/2010 и 10/2015).

Законик о кривичном поступку Србије из 2011. године (*Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука Уставног суда и 62/2021 – одлука Уставног суда).

Законик о кривичном поступку из 2001. године (*Службени лист СРЈ* бр. 70/2001 и 68/2002 и *Службени гласник РС* бр. 58/2004, 85/2005, 85/2005 – др. закон, 115/2005, 49/2007, 20/2009 – др. закон, 72/2009 и 76/2010).

Закон о кривичном поступку из 1976. (*Службени лист СФРЈ* бр. 4/1977, 14/1985, 74/1987, 57/1989 и 3/1990 и *Службени лист СРЈ* бр. 27/1992 и 24/1994).

Закон о полицији (*Службени гласник РС* бр. 6/2016, 24/2018, 87/2018)

Snežana S. Brkić  
University of Novi Sad  
Faculty of Law Novi Sad  
S.Brkić@pf.uns.ac.rs  
ORCID ID: 0000-0003-4569-4635

## The Principle of Immediacy in Abbreviated Criminal Procedure According to the 2011 Criminal Procedure Code of Serbia

(Part One: Structural and Modal Aspects of Immediacy)

**Abstract:** *The subject of our research is the principle of immediacy in abbreviated criminal procedure under the 2011 Criminal Procedure Code (CPC) of Serbia. This article presents the results of the first part of the research, analyzing the structural and modal aspects of the principle of immediacy. The structural aspect is established in Article 419, Paragraph 1 of the CPC, which stipulates that the court can base its verdict only on evidence presented at the main trial. This rule applies without exception, both in general criminal proceedings and in abbreviated procedures.*

*The modal aspect of immediacy mandates the direct presentation of evidence at the main trial. In abbreviated proceedings, the provisions of general criminal procedure apply accordingly, both regarding the basic rule and the permissible exceptions to this aspect. This involves certain adjustments, such as the decision on indirect evidence presentation being made by a single judge rather than a trial panel. Furthermore, Article 404 of the CPC, which allows for evidence to be presented outside the main trial, constitutes a departure from the modal aspect of immediacy in general proceedings but not in abbreviated proceedings, precisely because such actions are undertaken by a single judge.*

*The most significant deviation from the rule of direct evidence presentation is found in Article 406 of the CPC. By equating non-judicial and judicial evidence, this provision contributes to a more radical distortion of the modal aspect of the principle of immediacy. A systematic interpretation of the CPC provisions reveals that a similar risk of evidence from the pre-investigation phase spilling over into the main proceedings exists in abbreviated procedures, despite the absence of an investigative phase.*

**Keywords:** *principle of immediacy, abbreviated proceedings, direct evidence presentation, review of statements recorded in minutes.*

Датум пријема рада: 31. 12. 2024.

Датум достављања коначне верзије рада: 29. 1. 2025.

Датум прихватања рада: 29. 1. 2025.